

СТАНОВЛЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ПОКУТТІ В ПЕРІОД ІСНУВАННЯ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918–1919 рр.)

У статті розглянуто форми активізації національного руху на Покутті напередодні розпаду Австро-Угорської імперії й початку української революції на західноукраїнських землях. Автор характеризує формування осередків української влади в краї під час листопадового зриву 1918 р., особливості законодавчого забезпечення процесу формування й діяльності місцевих органів влади й управління, правоохоронних органів, збройних сил, суспільно-політичні й національно-культурні процеси на Покутті.

Ключові слова: Покуття, віче, повітові ради, жандармерія, збройні сили, судова система, національно-культурні процеси.

Західно-Українська Народна Республіка була втіленням державницьких устремлень українців Галичини, Буковини й Закарпаття. Звістка про встановлення української влади у Львові 1 листопада 1918 р. облетіла всі куточки Східної Галичини. Не були осторонь процесу встановлення української влади й повітові центри Покуття, де формувалася новий місцевий державний та адміністративний апарат, крок за кроком простежувався процес державотворення й становлення української державності.

Важливим джерелом для дослідження означеної проблеми є мемуари. Серед праць такого характеру слід виокремити свідчення очевидців подій і спогади В.Бемка [34], В.Велигорської [35], В.Волицького [36], В.Воробця [37], В.Клодницького [39], І.Кузича [41], С.Фодчука [42] та інших, які передусім стосувалися встановлення української влади на Покутті в листопаді 1918 р. До цих джерел слід підходити обережно, адже в них трапляються неточності, інколи спотворення деяких фактів і явищ.

У дослідженні частково взято до уваги документи вищих органів влади управління ЗУНР, зокрема ті, які стосувалися конституційних основ організації влади на місцях, передусім на Покутті [6; 8–9].

Певну інформацію почерпнуто з періодичних видань центральних інституцій і повітових органів влади ЗУНР: “Діло” (жовтень–листопад 1918 р.), “Република” (квітень 1919 р.), “Громадський голос” (лютий–березень 1919 р.), “Покутський вісник” (листопад 1918 р., березень 1919 р.), “Говмацькі вісти” (листопад 1918 р.), “Нове життя” (січень–березень 1919 р.), “Новини” (березень 1919 р.) та ін. Джерелознавча цінність цього корпусу документів полягає в тому, що тут поміщувалися матеріали про становище в краї, а також різноманітні статті з питань державного, національного, культурного, освітнього будівництва, практичної діяльності місцевих органів управління, суспільно-політичного й громадського життя [7–33].

Незважаючи на те, що історія ЗУНР знайшла відображення в дослідженнях багатьох українських авторів: О.Карпенка [50; 52], В.Великочого [45], О.Красівського [54], М.Кугутяка [57–58], В.Литвина [60], К.Науменка [61], С.Макарчука [62], О.Павлишина [67] та інших, осібно не звернено увагу на вивчення проблеми становлення й функціонування органів української влади на Покутті в зазначений період. Частково зверталися до цієї проблеми В.Великочий [46], В. і К.Кройтор [55–56], І.Монолатій [63–65].

Метою статті є комплексне дослідження становлення й функціонування української влади на території Покуття в період Західно-Української Народної Республіки. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: показати форми активізації національного руху на Покутті напередодні розпаду Австро-Угорської імперії та початку української революції на західноукраїнських землях; простежити формування осередків української влади в краї під час листопадового зриву 1918 р.; розкрити особ-

ливості законодавчого забезпечення процесу формування й діяльності місцевих органів влади й управління, правоохоронних органів, збройних сил; висвітлити суспільно-політичні й національно-культурні процеси на Покутті.

У пропонованій статті Покуття окреслене територіями Коломийського, Товмацького, Снятинського, Городенківського повітів, частково Косівського, Печеніжинського, Делятинського й Надвірнянського повітів. Певні труднощі у визначенні кордонів історико-географічного району пов'язані зі специфікою розташування й локалізацією його меж істориками, етнологами, географами, мовознавцями.

Упродовж 1918 р. Австро-Угорська імперія знаходилася в умовах загальної кризи. Водночас західні українці були під впливом процесів національного державотворення на Наддніпрянщині. У березні 1918 р. у багатьох повітах Східної Галичини, у тому числі й Покуття, пройшли масові віча на честь проголошення самостійності УНР і підписання Берестейського мирного договору. Попри непривітну дощову погоду, величаво пройшли урочистості в Коломії – “свята мира і української самостійності”. На скликаному вічі, де присутніми були 32 тис. жителів міста і околиць, виступали українські патріоти К.Трильовський, Петрук, Кузьма Книш. Подібні заходи були проведені в сусідніх містечках – Заболотіві, Обертині, Печеніжині та Гвіздці [27; 5, с.96–97].

Нова хвиля народних віч на підтримку ідеї об'єднання з Наддніпрянською Україною прокотилась у вересні 1918 р. Більшість із них закінчувалася ухваленням постанов про рішуче неприйняття можливості прилучення до Польщі й утворення окремого українського коронного краю в складі реформованої Австро-Угорської імперії. Показовим у цьому є резолюція народного віча в Снятині за підписом Василя Стефаніка від 21 вересня 1918 р.: “Всі Українці Снятинської Землі протестують отсим урочисто і привселюдно проти всяких змагань якого-небудь прилучення Східної Галичини до будучої Польщі, укріпляють свій протест народньою присягою, що ані ніхто із живих Українців повіту, ані ніхто із їх потомків ніколи-преніколи не узнає польської приналежності державної ні то польського суверена, будь ним князь, великий князь, король чи президент або який иньший репрезентант тої польської держави, що дальше пятнують всяку через польських політиків форсовану комбінацію прилученя Східної Галичини до Польщі як нужденний політичний морд всеї української нації в Галичині а урочистою клятьбою одностайно і однодушно зобов'язуються всім таким насильним змаганням супротивити силу діла до послідної кроплі крови” [1, арк.140].

22 вересня 1918 р. пройшло подібне народне 5-тисячне віче в Товмачі (Тлумачі), зорганізоване Іваном Макухом. На ньому була прийнята ухвала про утворення окремого українського коронного краю [1, арк.163–164]. Поблизу Коломії, у Печеніжині, відбулися народні збори українців, де було прийнято низку політичних рішень: виконання умов Берестейського мирного договору, протест проти намірів поляків загарбати Холмщину, Підляшшя й Східну Галичину; поділ Галичини на Західну й Східну, утворення українського коронного краю з окремим сеймом, намісником й українською адміністрацією; прагнення до загальної злуки всіх українських земель в самостійну державу тощо [18].

На початку осені внаслідок несприятливого перебігу Першої світової війни виникла загроза розпаду імперії. Щоб її врятувати, цісар 16 жовтня 1918 р. видав маніфест про федеративний устрій держави, у якій “кожне плем'я на території, яку воно заселяє, творить свій власний державний організм”.

Українські парламентарії для вирішення долі українських земель, що перебували в складі Австро-Угорщини, скликали на 18 жовтня 1918 р. до Львова Установчі збори, які проголосили себе Українською Національною Радою (УНРада) з повноваженнями парламенту. У своєму першому маніфесті УНРада проголосила 19 жовтня 1918 р. Українські державу на українських етнічних землях імперії, закликавши до її творення

всі національні меншини краю [26]. Також було вирішено виробити демократичну конституцію й обрати президента УНРади, яким став Є.Петрушевич [28; 22].

Щоб запобігти перехопленню поляками ініціативи в Східній Галичині, 30 жовтня Львівська делегація УНРади прийняла спеціальну ухвалу про заборону українським органам виконувати розпорядження та накази Польської ліквідаційної комісії [29]. Реальна загроза захоплення влади поляками змусила керівництво львівської делегації УНРади ухвалити остаточне рішення про збройний виступ. Відповідальність лягла на Центральний військовий комітет, перейменований в Українську Генеральну Військову Команду на чолі з Д.Вітовським, до складу якого входило сім чоловік, серед яких був й уродженець Снятина отаман Легіону Українських Січових Стрільців Семен (Сень) Горук.

Центром організації повстання став Народний дім у Львові, тут знаходився штаб із підготовки збройного виступу. Звідси в другій половині 31 жовтня 1918 р. були відіслані телеграфні повідомлення та посланці до окружних військових комітетів краю, серед яких була й Коломия, центр повстання українців на Покутті, з наказом проти ночі 1 листопада збройними виступами взяти під контроль відповідні міста й повіти [59, с.57].

У ніч на 1 листопада 1918 р. українські військові загони, на чолі з Д.Вітовським, захопили всі найважливіші стратегічні державні, військові та транспортні об'єкти Львова. У Львові з'явилися два афішовані звернення УНРади: "До населення міста Львова!" та "Український народе!" У першому зверненні сповіщалося про утворення Української Держави, про необхідність виконання всіх розпоряджень і наказів, які видадуть цивільні та військові органи УНРади. Натомість, у відозві "Український народе!" українські провідники зверталися до народу із закликом брати активну участь у будівництві та захисті новоутвореної держави [30].

Практично без збройної боротьби було встановлено українську владу на Покутті: Коломийському, Снятинському, Городенківському, Тлумацькому повітах. В окремих містах влада перейшла до українців навіть дещо раніше, ніж у Львові. Показовим у цьому плані стало місто Коломия.

У Коломії за ініціативи поручника Володимира Бемка наприкінці вересня 1918 р. виник Революційний комітет (у деяких інших спогадах він називається Військовим комітетом), до складу якого ввійшли українські старшини 24-го та 36-го піхотних полків: В.Білінкевич, С.Сверίδα, Т.Приймак, Д.Легкун, Мацієвич та ін. Комітет був заініційований В.Бемком після того, як він у вересні побував у Львові, де брав участь у засіданні ЦВК й одержав доручення утворити такий комітет з метою підготовки захоплення влади в регіоні. Цей комітет мав характер окружного й поширив свою військово-організаційну на територію суміжних із Коломийським Городенківського, Снятинського, Печеніжинського, Надвірнянського й Делятинського повітів. Члени комітету виїжджали в сусідні повітові центри Покуття, вели попередні розмови з довіреними особами про можливість захоплення й утримання влади. Через хитке політичне становище відповідна робота проводилася "під виглядом забав" [50, с.117–118; 62, с.13].

Поручик Віктор Воробець згадував, що за два місяці до листопадового зриву в Коломії були готові до виступу. Тут насправді стояли три полки: 24-й, 36-й і 9-й, у яких старшинами, були українці. Наприкінці жовтня 1918 р. був складений план розміщення всіх військових частин міста й найважливіших опорних пунктів центрального урядування та вибрано виділ революційного комітету із чотирьох старшин, повідомлено про діяльність військового комітету міській владі [37, с.19–20].

Під час підготовки коломийський комітет виявив ініціативу щодо революційного захоплення влади в повітах, надіславши на адресу Центрального військового комітету у Львові заклику, у якому пропонував останньому, щоб "найдовше до 5 днів дав наказ про переведення перевороту, а якщо він цього не зробить, щоб у Покутті на власну руку

[це] зробилося на своїй території і тим самим приневолено решту Галичини до того самого кроку” [19; 37, с.21].

Тридцять першого жовтня ввечері відбулося засідання Комітету за участю 50 старшин, на якому “устійнено обсаду становищ у місті, призначено старшинські стежі, що мали асистувати при перебиранні влади”. О 9 год 30 хв прибув зі Львова кур’єр, хорунжий УСС В.Мурович, який передав наказ УГВК за підписом Д.Вітовського про захоплення влади. Тут же старшини й стрільці приступили до виконання раніше одержаних доручень. І вже ввечері 31 жовтня всі найважливіші об’єкти міста були захоплені. Тієї ж ночі “вислано тягаровими автами” невеликі військові відділи з куреня поручника д-ра Зволинського до Снятина, Городенки й Надвірної для допомоги при захопленні влади. Перебирання влади всюди відбулося спокійно. Отже, в Коломиї в ніч на 1 листопада залізнична станція, пошта, телеграф, провідні установи опинилися в руках українців, і, як пише учасник подій, 1 листопада “осіннє раннє сонце застало вже на державних будинках синьо-жовті прапори” [50, с.119].

Газета “Діло” інформувала про перебіг подій у місті: “Коломия занята в п’ятницю рано 24 полком під проводом надпоручника Бемка, Корженьовського і Примака. Комісаром повітовим д-р Стрийський. Уряд почтовий давний, під наглядом українським. Лінії комунікаційні ділають добре. Військові транспорта обезоружуються. Повіт має до вивозу 10 вагонів бараболі і кільканайцять вагонів сіна, що можна би його закупити. В Коломиї взято теж парк автомобілів тягарових...” [11].

Марія Велигорська так згадувала про захоплення українцями влади в Коломиї: “... Як ми вранці повставали, прибігли знайомі з вісткою, що науки нема, школа закрита, вночі українські вояки перебрали в місті владу. Ми вибігли з хати і побачили на міській ратуші український прапор, чим надзвичайно втішилися. В місті було замішання, дуже мало відкритих крамниць. Не поладнавши справ, верталися ми вечором поїздом до Городенки. На двірці в Коломиї стрінув мене учит(ель) Роман Шипайло і сказав: «Яшан, ти бачила, що тут ми зробили, перекажи в Городенці, щоб зараз перебрали владу»” [35, с.175]. За спогадами В. Воробця, цікавою була реакція жителів національних меншин міста: “Поляки на першу вістку про переверот зі страху та досади блідли, майже мліли, Німці були збентежені, Чехи і Югославяне раділи. Бачилося стрільців, що враз зі сукном відривали цісарські розети з шапок, кидали в болото і топтали ногами...” [37, с.22].

Наступного дня в місті була сформована українська повітова рада, до рук якої колонийський комітет передав державну й адміністративну владу, формуючи українські військові підрозділи з австрійських військових частин. Окружним військовим командантом у місті став сотник Т.Примак, його ад’ютантом – хорунжий І.Данищук, а заступником поручник В.Бемко. Увесь Коломийський штаб української влади очолив В.Паліїв, який фактично визначив усі урядово-військові пости не лише в Коломиї, але й по всьому Покуттю. Командантом 24-го піхотного полку був призначений сотник Ф.Тінкль, пізніше став комендантом 2-ї Коломийської бригади під Львовом; командантом гарматного полку став сотник Р.Шипайло; командантом запасного куреня 35-го полку стрільців був поручник О.Тарновецький [38, с.751; 48, с.119].

На посаду команданта міста було обрано поручика С.Галібея, командантом поліції став чотар І.Василишин, телефонічної сотні – хорунжий Кабарівський. Функції інтенданта виконував М.Татух, а капеланом залоги став о. М.Яросевич. Роботу старшинської школи координував поручик М.Микитюк, а вишколом керував сотник Рімаль.

Упорядковано повітовий уряд. Повітовий комісаріат очолив Іван Стрийський, начальниками військового суду призначено сотника Жука й сотника Зволинського. Посаду начальника окружного суду обійняв радник Чернявський, а шкільну інспекторатуру вів В.Витвицький [38, с.751].

У становленні української влади активністю відзначалися жителі Товмацького повіту. 27 жовтня 1918 р. відбулося велике селянське віче в Товмачі за участю селян повіту й жовнірів. На вічі було вирішено створити військовий загін у кількості 50 осіб під командуванням поручника В.Клодницького, щоб у відповідний момент за його допомогою взяти владу в повіті. Після одержання вістей про повстання 1 листопада згаданий військовий підрозділ за участю місцевих селян захопив владу [39, с.859–860; 53, с.55]. У часописі “Діло” було подано коротке повідомлення про захоплення українцями влади на Товмаччині: “В місті Товмачі й повіті зарядив переїняття влади в українські руки енергічно й без найменшого спротиву посол д-р І.Макух, котрого Повітова Українська Національна Рада запросила на комісара... В цілім повіті йде як найкращий лад і мілітарна організація” [12].

Доволі спокійним було захоплення влади українцями в Тисмениці Товмацького повіту. Як зазначав П.Волосенко, “не було ніяких арештувань, ніяких насильств, панував лад і спокій. Відомо було, що деякі поляки мали приховану зброю, але проти-заходів не роблено ніяких. До праці на залізниці приймали і українців, і поляків, різних не роблено ніяких” [47, с.48]. У Тисмениці владу від імені УНРади перебрали вчитель В.Михайлівський та отець С.Левицький за допомогою підстаршин О.Кікітки, М.Конького, М.Чемного та кількох колишніх вояків австрійської армії [39, с.860; 43, с.202].

У містечку Отинія Товмацького повіту організовано військову команду міста, у якій важливу роль відіграли чотарі І.Скоморівський, І.Самборський, М.Троць і вчителька Н.Буцманюк. Наведено порядок в організації влади в магістраті, суді й пошті [40, с.918].

Повітовим комісаром нової української влади в Снятині 1 листопада 1918 р. став поручник Г.Мартинець, а його заступником – Жуковський. Повітовим командантом обрано поручника В.Одинського. До складу повітової ради входили хорунжі В.Костащук, А.Тофан, чотарі В.Мурмилюк, К.Сирневський, Іл.Франко, Ткачук. Головний осередок влади знаходився в снятинській ратуші. Повітова команда Снятина була підпорядкована окружному осередку в Коломиї [44, с.124–125]. Натомість підрозділи українських військових сил у Заболотіві очолював поручник Яків Голота [38, с.751].

У Городенці остаточно влада була взята українцями 3 листопада 1918 р. Організацією українського урядування від імені УНРади здійснював Т.Окуневський. Військову підтримку в становленні влади проводив колишній поручник австро-угорської армії І.Чайка, який із загоном захопив будинки місцевого староства й пошти [36, с.178; 66, с.51]. Військовим повітовим командантом став поручник І.Горбачевський, а його заступником – поручник І.Велигорський. Пізніше повітовим командантом обрано О.Світлика. Командантом місцевої жандармерії призначено чотаря В.Лісковацького. У Чернелиці й Обертині знаходилися відділи військових частин Городенківського повіту, очолювані відповідно січовими стрільцями Д.Грималюком і П.Петруняком. Допомогу їм надавав о. І.Пісецький.

Отож на початку листопада 1918 р. за участю українських воїнів і місцевого населення встановлено владу УНРади в усіх повітах Покуття. Сучасники визнавали, що Покуття стало в час ЗУНРу найкращою зорганізованою округою Східної Галичини. Іван Кузич вірно підмітив, “що військовий переворот в Коломиї 1-го листопада 1918 р. проведений був блискуче, може найкраще в усій Галичині” [41, с.759]. Розпочинали активну діяльність повітові ради, відбувалися вибори повітових і громадських комісарів, прибічних рад, міліції.

У законодавчому органі Західно-Української Народної Республіки – Українській Національній Раді – Покуття представляли Августин Домбровський (Товмацький повіт), Теодор Замора (Городенківський повіт), Антін Онищук (Снятинський повіт), Гриць Тимощук (Коломийський повіт), Іван Чернявський (місто Коломия). Серед

парламентських послів і представників українських політичних партій, уродженців або тих, що довгий час жили на Покутті, у складі УНРади були представлені Василь Стефаник, Кость Левицький, Лев Бачинський, Кирило Трильовський, Іван Макух, Лев Ганкевич, Антін Крушельницький, Павло Лаврук та ін. [69].

У партійній сфері населення Покуття підтримувало радикалів, які виступали за негайне проведення аграрної реформи. В Українській радикальній партії виділилась опозиційна до офіційного проводу “Селянсько-радикальна партія” (Покутська група) К.Трильовського, яка звинуватила керівництво УРП у пасивності й намірах розпустити партію. В УНРаді діяла фракція “Селянсько-радикальний клуб”, заснована К.Трильовським, І.Дувіраком, П.Шекериком [50, с.233]. Його президія 14 лютого 1919 р. через відновлену в Коломиї газету “Громадський голос” звернулася до членів партії з роз’ясненням своєї позиції. “Послідній головний заряд, – зазначалось у “Зверненні”, – вибраний ще в 1913 р., не проявляв уже від кількох літ ніякої діяльності, не скликав навіть своїх засідань... Декотрим провідникам старого заряду залежало прямо на цілі, щоби значіння партії довести до нуля і поволи спричинити її завмирання й вичеркнення з політичних українських організацій. Се показалось особливо 18 серпня 1918 р., коли в Станиславові на з’їзді порішили ліквідацію радикальної партії... Тому ми... зорганізувалися в один “Селянсько-радикальний клуб” і на час до найближчої партійної конференції обіймаємо яко головна управа – провід УРП” [10]. 16 лютого 1919 р. група К.Трильовського провела в Коломиї конференцію з участю 321 делегата, більшу частину делегатів представляли селяни з Покуття. Конференція проголосила себе загальнопартійним форумом й обрала нову управу на чолі з К.Трильовським [13]. В окремії заяві керівний осередок повідомив, що “партія відтепер називається “Селянською радикальною партією” (СРП). У ряді місцевостей члени СРП створили партійні організації, провели народні віча [50, с.233].

Становлення Західно-Української Народної Республіки проходило за складних зовнішньополітичних умов. З перших днів процес державотворення відбувався в умовах українсько-польської війни. Насамперед необхідно було не допустити в містах і селах анархії, грабунків, національної різни тощо. Порядок мали забезпечити органи охорони суспільного порядку.

На правовій основі відбувалося творення місцевих органів влади. Зокрема, 16 листопада УНРада прийняла “Тимчасовий закон про адміністрацію Західно-Української Народної Республіки”, згідно з яким на території ЗУНР залишалось в силі все попереднє австрійське законодавство, якщо воно не суперечило інтересам, суті й цілям Української держави. Усі державні службовці колишньої Австро-Угорської імперії, які бажали чесно служити Українській державі, склали письмове “приречення” (присягу) і залишалися на своїх місцях. Усі адміністративні органи й власті на території ЗУНР підпорядковувалися Державному Секретаріатові. У повіті представником та основним органом державної адміністрації був повітовий комісар, якого призначав і звільняв Державний секретар внутрішніх справ. Йому підпорядковувалися повітовий військовий комендант і комендант жандармерії [6, с.5–7].

На чолі повіту стояв призначений Національною Радою повітовий комісар, а в судових повітових округах – делегати Комісаріату Української Національної Ради. Для прикладу, в Тлумацькому повіті вони були призначені в Тисмениці, Отинії, Нижневій й Хотимирі. Військовими справами в повіті відала Повітова Військова Команда. Повітовим комісаром Тлумацького повіту з 1 листопада 1918 р. був І.Макух, якого 3 січня 1919 р. змінив інженер А.Галька. Військовим командантом у повіті був поручник В.Клодницький. Законодавчим органом у повіті мала стати Повітова селянська Рада, депутати до якої обиралися від трьох судових округів з урахуванням інтересів національних меншин.

У листопаді 1918 р. були прийняті ще два важливі розпорядження: про створення жандармерії й регулярної армії. У розпорядженні про жандармерію наголошувалося, що “бувша австрійська жандармерія” розпускається, а замість неї створюється “українська жандармерія” з використанням її матеріальної бази та спорядження. Підпорядковувалася державна жандармерія Державному Секретаріату військових справ. Організація цієї справи на місцях була покладена на окружних військових командантів і повітових комісарів. Жандармерія ЗУНР поділялася на три області: 1. Львів, 2. Станиславів, 3. Тернопіль. До складу Станиславівської жандармської області входила територія сучасної Івано-Франківської та Чернівецької, частково Львівської областей. Покутські повіти ввійшли до складу двох жандармських відділів: “Городенка” (Городенківський, Снятинський і Товмацький повіти) і “Коломия” (Коломийський, Печеніжинський і Косівський повіти) [3, арк.113–114].

Відповідно до розпорядження про створення регулярної української армії вся територія держави теж була поділена на три військові області: А – Львів, Б – Тернопіль, В – Станиславів. Кожна область ділилася на 4 військові округи, які склалися з повітів. Покутські повіти входили до двох із чотирьох військових округів Станиславівської військової області: Станиславівського (Тлумацький і Городенківський повіти) і Коломийського (Коломийський і Снятинський, частково Печеніжинський і Косівський повіти) [6, с.2; 25].

Була оголошена часткова мобілізація до армії чоловіків 1883–1900 рр. народження [8, с.2–4]. Часопис “Покутський вісник” із захоплення писав про загальну мобілізацію місцевого населення до війська: “Усі верстви нашого громадянства прийняли сей заклик з одушевленням. Із сіл напливають ряди селянства, що спішать на оборону своєї волі й своєї землі. Українські залізничники й ученики гімназії готові теж відбутися свій святий обов’язок. Не стало холодним і серце інтелігента ... (який) кидає все й стає в бойові ряди” [20; 63, с.19].

У першій половині листопада 1918 р. у Коломії практично заново були сформовані 24-й і 36-й піхотні полки імені гетьмана Івана Мазепи. Окремі їх курені відразу ж були відправлені на фронт проти поляків під Львів, Перемишль, Старе Село та Сокаль. Згодом із коломийських підрозділів сформовано Коломийську бригаду під командуванням підполковника Ф.Тінкеля, яка відзначилася героїчною боротьбою за свободу й незалежність [50, с.119–120].

У грудні 1918 р. у Коломії окремим розпорядженням були врегульовані структура й правне положення окружних військових команд (ОВК), що відповідали за набір та формування збройних сил ЗУНР. До обов’язків ОВК входило зберігання ладу й спокою в зазначеній окрузі; формування українського війська з числа демобілізованих українців чужих армій; виявлення, облік та зберігання військового майна; дислокація війська [63, с.19].

Однак військово-політична ситуація на Покутті була доволі складною. Купець С.Соболевський у березні 1919 р. згадував про непросте становище в Коломийському повіті: “В Коломії зосереджено 600–700 солдатів. Солдатське харчування тепер дуже погане, солдати виглядають як привиди, платня видається дуже нерегулярно, бракує обмундирування і взуття. Солдати здирають з цивільного населення взуття і одяг. Військові власті, діставши з Росії мундири, переодягли місцевих солдатів за козаків і т. п., розголошуючи, що це допомога з російської України. Спочатку молоді хлопці, жадні на здобич, горнулися до війська, але через деякий час, боячись фронту, почали дезертирувати і повертатися до своїх сіл. Тому-то по селах селяни мають дуже багато зброї. Останнім часом жандармерія намагається роззброїти селян, боячись грабунку і нападу” [4, арк.116–117].

За основу організації судової системи була взята попередня, австрійська [6, с.4–5]. Державне секретарство судівництва на чолі з О.Бурчинським реформувало судову

систему. За розпорядженням урядової установи на території ЗУНР створено судові округи (12) і судові повіти (130). Більша частина Покуття входила до складу Коломийського судового округу, у складі проживало 79,2% українців, 8,6% поляків і 12% євреїв. Відповідно до цих даних, до Коломийського окружного суду належало обрати 9 суддів (1 мандат від 40 тис. жителів), з яких сім українців, по одному поляку та єврею [2, арк.20–21].

Українське керівництво намагалося знайти оптимальне рішення щодо характеру й розміру оподаткування населення. 28 жовтня 1918 р. член фінансової комісії Сидір Голубович на засіданні львівської делегації УНРади запропонував скликати окрему нараду в справі податків. В уставі та інструкції для повітових органів УНРади, укладених 29 жовтня того ж року, зазначено: “Подбати о зібране якнайбільше фондів на потреби У.Н.Ради. – В тій цілі виконати окрему інструкцію в справі збирання податків на основі докладно ведених книг. – Тим часом збирати добровільно датки”. До надходження конкретної вказівки зі Львова українське керівництво покутських повітів намагалося діяти на власний розсуд. Орган повітового комісаріату Товмача оголосив про народний податок таке: “УНРада у Львові наложила на разі одноразовий податок на всю людність Української держави по 1 К від людини без огляду на вік і пол. Взиваю громадські начальства сей час зібрати сей народний податок. В кожній громаді треба робити спис всіх родин і подати скільки зложила родина податку. Зібраний податок має начальник громади зложити в податковому уряді в Товмачи, котрий поквітує на списі, яку суму зложено. Богатші родини повинні складати більші датки, а лише найбідніші мусять зложити по 1 К від голови”. Окружна Національна Рада в Коломиї ухвалила рішення про необхідність збору податків, з тимчасовим затриманням виплати причинків, за винятком грошової допомоги вдовам і сиротам. Урядове рішення із приводу оподаткування було оприлюднене 13 листопада 1918 р. у зверненні “До всіх Відділів і Урядів Податкових Західно-Української Народньої Републики” [51, с.205].

Жителі Покуття на початку 1919 р. долучалися до обговорення земельної реформи, яка вважалася соціально спрямованою й мала допомогти збідованим селянам вижити в умовах важких руйнувань, безробіття, голоду й злиднів. Для прикладу, 9 лютого 1919 р. відбулося повітове віче в Снятині, 15 і 23 лютого віча в Рожневі й Заболотові, де були прийняті відповідні резолюції: земля має знаходитися в руках українців, що має бути законодавчо підтверджено офіційним документом; жителі Снятинського повіту висловлюють довір'я УНРаді й Тимчасовому Державному секретаріату, які ведуть підготовчу роботу в проведенні аграрної реформи; у перехідний період (коли земельна реформа ще не прийнята) усі ґрунти й ліси мають знаходитися під контролем українських повітових властей, а землі великої й середньої посілості слід передати для обробітку малоземельним і безземельним селянам [16].

Громадський комісар с. Торговиця Городенківського повіту О.Липчук скликав збори селян 23 лютого 1919 р. стосовно організації весняних польових робіт. Місцевий урядовець просив заможніших селян підтримати бідніших у наданні сільськогосподарського інвентарю. І навпаки, збіднілі селяни мали б допомогти багатшим фізичною працею на полі [14]. Однак не завжди можна було знайти порозуміння між селянами й керівництвом місцевої громади. Про це свідчить лист селян с. Бортники Тлумацького повіту в газету “Республіканець” про тяжке економічне становище: “Погано живеться в нашому селі малоземельним і безземельним селянам. Весна прийшла, а веснувати нема чим ані на чім. Громадська земельна комісія ухвалила платити дідичови Якубовичеви по 20 к. від морга, та дідич не згодився і зробив відклик до висших властей. Ми ждемо на рішення, а весна не жде... Давніше було пасовиско в лісі, та тепер Жиди ліс парцелюють і продають богачам по 2200 к. за морг. Біля нас крайна біда. Нема що їсти, нема що і де засіяти і не маємо гроший за закупно харчів... Коли піде так дальше, то ми засуджені на голодову смерть...” [7].

Зауважимо, що в складних умовах державного будівництва та українсько-польської війни продовольча допомога надходила з Наддніпрянської України. Члени УНРади К.Трильовський, П.Лаврук і Г.Дувірак, перебуваючи в лютому 1919 р. у Вінниці, спромоглися отримати від керівництва УНР 27 вагонів, збіжжя, муки, цукру, м'ясних консервів. Із привезених 8 вагонів припало на військо, а решта розділено на Коломийський, Косівський і Печеніжинський повіти [31].

Кульмінацією національно-визвольних змагань українського народу 1917–1920 рр. було проголошення 9 (22) січня 1919 р. у Києві Акта об'єднання Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки в єдину державу. 3 січня 1919 р. УНРада прийняла ухвалу “Про злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою”. В ухвалі відзначалося: “Українська Національна Рада, виконуючи право самоозначення українського народу, проголошує торжественно з'єднання з нинішнім днем ЗУНР з УНР в одну, одноцілну, суверенну Народну Республіку” [15]. На підтримку рішенням УНРади з 5 січня 1919 р. у містах і селах краю – Коломійі, Тлумачі, Тисмениці, Городенці, Снятині, Заболотові, Отинії, Нижневі та інших пройшли багатотисячні віча. Окрім цього в містах і селах Покуття на велелюдних вічах порушувалися найважливіші проблеми політичного, національного й господарського життя – земельної реформи, виборчого закону, зовнішньополітичного становища. 3 нагоди дня злуки УНР і ЗУНР урочисто пройшла п'ятитисячна маніфестація в Товмачі 12 (25) січня 1919 р. “Народ наш – переважно селяне – відзначалось у газеті “Нове життя” від 17 січня 1919 р. – зрозумів вагу хвилі і зібрався майже з усіх закутин повіту, щоби дати вислів своїй радості, що давно сподівана злука вже наступила”. На вічі прийнята ухвала вислати дві привітальні телеграми: “одну до армії, що бореться на західних окраїнах України, а другу українському війську “Петлюрівцям” [24].

На думку івано-франківського дослідника Володимира Великочого, Західно-Українська Народна Республіка спрямовувала свою національно-культурну політику у двох основних напрямках: по-перше – на утвердження державного статусу української нації; по-друге – на широку співпрацю з національними меншинами, на їх залучення до процесу державотворення на західноукраїнських землях й утвердження самої держави та їхній національно-культурний розвиток [46, с.78; 50, с.247].

Намагаючись утілити в життя перший напрям національно-культурної діяльності, незважаючи на труднощі, молода держава особливо дбала про розвиток українського шкільництва, причому проводила цю політику з урахуванням інтересів національних меншин. На основі ухваленого УНРадою 16 лютого 1919 р. Закону “Про мови” [9, с.12], за яким українська отримувала статус державної, Державним секретаріатом просвіти і віросповідань 24 лютого цього ж року було видано розпорядок про запровадження викладання нею у всіх державних середніх школах [46, с.79]. Протягом першого етапу існування ЗУНР було відкрито 20 українських гімназій, 3 реальні школи, 7 учительських семінарій [68, с.81–82].

На Покутті в рамках проведення освітньої програми діяльності створювалися повітові шкільні ради. Коломийську шкільну раду очолював В.Витвицький, Тлумацьку – А.Домбровський. Активно проводила роботу Снятинська шкільна рада. Згідно з повідомленням повітового комісара Г.Мартинця, у Снятині 24 листопада 1918 р. були організовані збори вчителів краю й обрано шкільним інспектором В.Равлюка, референтом С.Фодчука. На урочистому зібранні прийнято розпорядження підписатись під документом, що засвідчував служіння українській національній владі. Українське вчительство виконало розпорядження. Польські педагоги, окрім одинадцятьох, які працювали по селах і посвоячилися з українцями, не підписалися під розпорядженням. А тому склалася дивна ситуація: у фахових школах і класичних гімназіях Снятина й Заболотова не вистачало педагогів. Такий стан речей був виправлений: на спорожнілі місця польських учителів були запрошені молоді українські педагоги, які раніше не могли

отримати посад, хоча мали відповідну кваліфікацію, а також повернулися кілька галицьких учителів, що до цього часу працювали в суміжних до Покуття населених пунктах Буковини [42, с.50–51]. У березні 1919 р. у Снятині в приміщенні колишньої польської гімназії відбулась учительська конференція, на яку з'їхались українські педагоги Снятинщини й Заболотівщини. По селах краю проводились урочисті дійства, присвячені акту злуки УНР і ЗУНР [42, с.51–52].

Українська мова ставала обов'язковим предметом для вивчення з третього року навчання в усіх державних і приватних польських, єврейських і німецьких школах. По містечках і селах Покуття, попри нестачу вчителів-українців, українських підручників та учнівського приладдя, навчальний процес, як правило, не зривався в 1918–1919 навчальному році.

Не припинялося в більшості населених пунктів краю й культурне життя. З гастролями на території ЗО УНР перебували театр М.Садовського, Республіканська капела О.Кошиця, ряд інших колективів з Наддніпрянщини. У Коломиї низку вистав ставив місцевий народний театр імені Івана Тобілевича: “У грудні глядачі насолоджувалися «Наталкою-Полтавкою», «Мартином Борулею», а із січня наступного року «Чумаками», «Нещасливим коханням» та «Ой, не ходи, Грицю, та на вечорниці...»” [63, с.41]. У найбільшому місті Покуття гастролював чернівецький театр, який представив на осуд коломиян виставу “Запорожець за Дунаєм”, оперу Миколи Аркаса “Катерина” й комедію Івана Тобілевича “Паливода” [63, с.42].

Майже в кожному селі Покуття діяли молодіжні товариства “Січ”, “Сокіл”, читальні “Просвіти”, гуртки “Сільського Господаря”. Проводилися шевченківські свята, урочистості з нагоди ювілейних дат діячів історії, культури. Пишно пройшли 14 квітня 1919 р. роковини смерті Тараса Шевченка, зорганізовані чоловічою виділовою школою ім. Петра Могили в Коломиї. Серед гостей присутніми були командант Окружної військової команди Т.Примаць, чотар Волошук і директор закладу В.Породко. На завершення урочистостей вихованці закладу та запрошені гості заявили, що “підуть даліше по вказівкам цього Великого Мученика (Т.Шевченка – А.К.) за долю України” [32].

Широкого розповсюдження набуло видавництво нових газет і часописів. 10 листопада 1918 р. було відновлено видання української преси на Покутті – вийшла перша газета доби ЗУНР “Покутський вістник” (1918–1919), її видавала Окружна національна рада до 22 травня 1919 р. Тут друкувались офіційні розпорядження, які мали силу законів. Коломийський тижневик “Січовий голос” (1918–1919) видавав Український січовий союз. Газета обстоювала ідеї творення й розвитку українського війська, оскільки це було послідовним продовженням ідей січового руху. Іван Монолатій стверджує, що важливе місце на сторінках цього часопису займали публікації, які висвітлювали життя українців Наддніпрянщини, їхні перемоги та поразки в українсько-більшовицькій війні, етнопатріотичні й соціально-економічні проблеми Покутського та Буковинського країв, злочини більшовиків і румунів проти українського населення регіону тощо [63, с.39–40].

З початку грудня 1918 р. у Коломиї розпочала роботу друкарня Окружної військової команди. Крім газет, тут друкувались видання державницького спрямування: “Стінний календар з картою України” (1918), “Що треба кожному з нас знати про угорських українців: Короткий історичний нарис” (1919), брошуру Ореста Кузьми “Український правопис” (1919). У Товмачі виходив часопис “Товмацькі вісти”, що був органом місцевого Державного повітового комітету. Газета виходила тричі на місяць (1918) і щотижня (1919). Часопис обстоював незалежність земель Східної Галичини, обов'язковість використання української мови в діяльності урядових установ тощо [49, с.316–317].

Після Акта злуки ЗУНР та УНР у Коломиї почав виходити часопис органу Української радикальної партії (пізніше – як орган “Селянської радикальної партії”) “Гро-

мадський голос” (1919). У березні було створено Центральне інформаційне бюро при Директорії УНР, почала діяти Коломийська філія інформбюро УНР, яке поширювало серед мешканців не тільки Покуття, але й Угорської України й Буковини офіційну інформацію про стан справ в Україні та щодо міжнародної політики. У Коломії також виходив інформаційний щоденник “Новини” (1919) та орган українського народного вчителства “Учительський голос” (1919), який представляв педагогів Західної України. У ході румунської окупації Покуття з травня до серпня 1919 р. друкарні в Коломії не діяли, українська преса не виходила. Остання газета доби української державності в регіоні виходила 1920 р. у Коломії – “Україна” (створена в Кам’янці-Подільському), де вийшло чотири числа (1920, Ч.141–144) [49, с.317–318].

З перших днів революції УНРада зверталася до представників національних меншин краю, сподіваючись на їхню підтримку та співпрацю. У відозві “Український Народе!” від 1 листопада 1918 р. пропонувалося: “національні меншости Української держави – Поляки, Жиди, Німці – мають вислати своїх відпоручників до Української Національної Ради” [30]. Водночас “Покутський вісник” наголошував: “Українці утворили свою державу на тих землях, де український народ жиє в більшости. Побіч Українців живуть у меншости Поляки і Жиди і їм належать ся ті самі горожанські права, що і Українцям... Поляки ще справді не прийшли до розуму і ще мріють про панованне над нами – та се дарма. Українці те панованне силою скинуть... Треба поводити ся з Поляками і Жидами чемно, але і обережно, дбати про їх добро, але також насильство з їх сторони і замах на нашу Державу треба відкинути оружжям і то рішучо та безоглядно” [33].

Однак заклики вищих владних інституцій ЗУНР до політичних представницьких сил національних меншин у цілому не знайшли серед них бажаного розуміння. Жодна з неукраїнських політичних партій чи громадських організацій не виявила бажання взяти на себе відповідальність за формування й становлення ЗУНР, вироблення внутрішнього та зовнішньополітичного курсу держави, відмовляючись увійти до її владних структур. В.Великочий стверджує, що таке ставлення національних менших до молоді західноукраїнської держави було вмотивованим, розглядалося від органічного неприйняття й протиборства – до конструктивного нейтралітету й персонального співробітництва стосовно української влади [46, с.82].

Перше більше проявилось в польсько-українському протистоянні, небажанні колишніх урядових чиновників та адміністративних службовців польської національності долучитися до організації української влади. Навпаки, єврейські політичні й громадські організації в краї в цілому займали позицію конструктивного нейтралітету до ЗУНР. Вони, об’єднані навколо Східногалицької єврейської національної ради, намагалися захистити насамперед власні національні інтереси, уникаючи прямого втручання в протиборство між українцями та поляками. Єврейське населення співпрацювало з місцевими органами управління та окремими державними структурами ЗУНР і навіть брало участь у них. З інформаційного повідомлення газети “Новини” від 19 березня 1919 р. із Городенки про суспільно-політичне життя в цьому давньому покутському місті довідуємося, що “поляки відносяться до всього, що лиш українське, – ворожо, зате жиди – прихильніше. Жидівська Національна Рада працює в порозумінню з українськими властями й совісно виконує всі обов’язки, які лиш на неї вложать” [17]. Підтвердженням повноправності єврейського населення в західноукраїнській державі, у тому числі й на території Покуття, є лист пересічного читача коломийської газети “Покутський вісник”, єврея за національністю: “Жиди в Українській державі є її правдивими громадянами, а тому держава не мусить допустити в нас жидівських розрух, які мається на великій Україні” [21]. Слід також додати, що розпорядок Державного секретаріату внутрішніх справ “Про врегулювання єврейської автономії”, опублікований у газеті “Република” [23], став черговим реальним кроком на шляху до визнання

політико-правового статусу єврейського населення в ЗУНР не лише як самостійної складової частини її громадян, а й рівноправного партнера та надійного внутрішнього союзника українців у зміцненні своєї держави [46, с.85–86].

Отже, будучи під впливом національного державотворення Наддніпрянської України, жителі Покуття активно включились у політичну боротьбу за державність західних українців. Напередодні листопадової революції 1918 р. на західноукраїнських землях у краї проходили народні віча на честь проголошення самостійності УНР, підписання Берестейського мирного договору, підтримку ідеї об'єднання з Наддніпрянською Україною. Практично без збройної боротьби встановлено українську владу на Покутті. Дотримуючись норм офіційного законодавства ЗУНР, на Покутті утворювалися повітові органи влади, забезпечено процес формування й діяльності місцевих правоохоронних органів, збройних сил. Активно розгорталось культурно-освітнє життя краю: існували українські школи, періодична преса, діяв український театр. Попри декларування органами влади ЗУНР міжнаціонального миру, злагоди й партнерства, національно-культурні процеси на Покутті проходили у формі українсько-польської конфронтації та намірів українсько-єврейського діалогу.

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 146, оп. 4, спр. 5193.
2. ЦДАЛ України, ф. 581, оп. 1, спр. 96.
3. Державний архів Львівської області (ДАЛО), ф. 1259, оп. 1, спр. 31.
4. ДАЛО, ф. 274, оп. 1, спр. 38.
5. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923 : Документи і матеріали : у 5 т. / кер. роботи і відпов. ред., авт. передм. О. Карпенко. – Т. 1 : Листопадова 1918 р. національно-демократична революція. Проголошення ЗУНР / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. – 584 с.
6. Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретаріатом Зах.-Укр. Н. Р. – Станиславів, 1918. – 26 с.
7. Бортники пов. Товмач // Републіканець. Революційно-демократичний тижневик. Видання Селянсько-робітничого союзу. – 1919. – 17 квіт.
8. Вісник Державного Секретаріату Військових Справ : 1918. – Ч. 1. – 1 груд.
9. Вісник державних законів і розпорядків ЗО УНР. Вип. 3. – Станиславів. – 1919. – 2 берез.
10. Громадський голос. Орган “Селянської радикальної партії”. – 1919. – 15 лют.
11. Діло. Видання видавничої спілки “Діло”. – 1918. – 6 листоп.
12. Діло. – 1918. – 17 листоп.
13. До нового діла // Громадський голос. – 1919. – 19 лют.
14. З Городенщини. Село Торговиця // Громадський голос. – 1919. – 8 берез.
15. Нова Рада. – 1919. – 24 січ.
16. Нове життя. Щоденник. – 1919. – 5 берез.
17. Новини. Орган Коломийської філії Інформаційного бюро УНР. – 1919. – 19 берез.
18. Печеніжин, 28 вересня 1918 р. // Діло. – 1918. – 4 жовт.
19. Покутський вісник. Орган Окружної Національної Ради в Коломиї. – 1918. – 10 листоп.
20. Покутський вісник. – 1918. – 4 груд.
21. Покутський вісник. – 1919. – 16 берез.
22. Проголошення Української Держави // Діло. – 1918. – 22 жовт.
23. Республіка. Щоденник. – 1919. – 1 квіт.
24. Свято злуки // Нове життя. – 1919. – 17 січ.
25. Товмацькі Вісти. Орган повітового комісаріату Української Національної Ради в Товмачі. – 1918. – 20 листоп.
26. Українська Національна Рада // Діло. – 1918. – 20 жовт.
27. Українське слово. Політичний, економічно-суспільний часопис. – 1918. – 10 берез.
28. Українське слово. – 1918. – 22 жовт.
29. Українське слово. – 1918. – 30 жовт.
30. Український народ! // Діло. – 1918. – 2 листоп.
31. Харчі для Покуття // Громадський голос. – 1919. – 22 берез.
32. Шевченкове свято в укр(аїнській) муж(еській) виділовій школі ім. Петра Могили // Покутський вісник. – 1919. – 20 квіт.

33. Як маємо заховувати ся супроти Поляків і Жидів, що мешкають у межах нашої держави // Покутський вісник. – 1918. – 10 листоп.
34. Бемко В. Листопадові дні в Коломії / Володимир Бемко // Літопис Коломийський. – Коломия, 1993. – 23 с.
35. Велигорська М. Мої спомини про Серафимці, Городенку та Листопадовий зрив / М. Велигорська // Городенщина : Історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк ; Торонто ; Вінніпег, 1978. – С. 172–176.
36. Волицький В. Конспіративний військовий гурток учнів і його участь в Городенському перевороті / Василь Волицький // Городенщина : Історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк ; Торонто ; Вінніпег, 1978. – С. 177–182.
37. Воробець В. 1 падолиста 1918 р. у Коломії / Віктор Воробець // Український скиталець. – 1920. – № 1. – С. 19–23.
38. Д. М. Листопадові дні в Коломії / Д. М. // Коломия й Коломийщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету Коломийян, 1988. – С. 751.
39. Клодницький В. Кінець 1918 року у Товмачині / о. Володимир Клодницький // Альманах Станиславівської землі : Збірник матеріялів до історії Станиславова і Станиславівщини. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 858–864.
40. Ковальський Р. Отинія / Р. Ковальський // Альманах Станиславівської землі : Збірник матеріялів до історії Станиславова і Станиславівщини. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 916–920.
41. Кузич І. Листопадові дні в Коломії / Іван Кузич // Коломия й Коломийщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету Коломийян, 1988. – С. 759–763.
42. Фодчук С. Народне шкільництво в Снятинщині (за української влади) / Семен Фодчук // Відновлення Української Держави 1918 року : Збірник матеріялів / із пояснен. і вступ. словом зладив Михайло Бажанський. – Детройт : Бібліотека видавництва “Снятин”, 1979. – Ч. 4. – С. 50–54.
43. Андрухів І. Тисмениця / Ігор Андрухів, Степан Гаврилюк. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. – 486 с.
44. Бажанський М. Творчий динамізм патріотизму моїх земляків. Гаслова енциклопедія / Михайло Бажанський. – Детройт, 1983. – 256 с.
45. Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР / Володимир Великочий. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – 278 с.
46. Великочий В. Національно-політичні процеси на Покутті в період ЗУНР / Володимир Великочий // Коломия давня і нова: міська цивілізація в історії та культурі : матеріали регіон. наук.-теорет. конф., присв. 600-річчю надання Коломії магдебурзького права, Коломия, 27 жовт. 2005 р. / за ред. І. Монолатія. – Коломия : Вік, 2005. – С. 77–91.
47. Волосенко П. Тисьмениця / Павло Волосенко. – Нью-Йорк : Накладом Тисьменецьких Земляків, 1958. – 62 с.
48. Грабовецький В. Історія Коломії : З найдавніших часів до початку ХХ ст. Ч. I / Володимир Грабовецький. – Коломия : Вік, 1996. – 176 с.
49. Друковане слово // Покуття : Історико-етнографічний нарис. – Львів : Манускрипт – Львів, 2010. – С. 310–326.
50. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923 : Історія / кер. авт. кол. і відпов. ред. О. Карпенко. – Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. – 627 с.
51. Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923 : Ілюстрована історія. – Львів ; Івано-Франківськ : Манускрипт, 2008. – 524 с.
52. Карпенко О. Листопадова 1918 року національно-демократична революція на західноукраїнських землях / Олександр Карпенко // Український історичний журнал. – 1993. – № 1. – С. 18–21.
53. Карпенко О. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях / Олександр Карпенко // З історії Західно-Української Народної Республіки / Карпенко Олександр ; за заг. ред. М. Кугутяка. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2006. – С. 43–64.
54. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр. : Проблеми взаємовідносин / Орест Красівський. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 304 с.
55. Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР / Володимир Кройтор // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. На пошану професора Олександра Карпенка. – 2001. – Ч. 5–6. – С. 231–235.
56. Кройтор К. Румунська історіографія пр. Покуття в часи ЗУНР / Костянтин Кройтор // Ямгорів. Літературно-мистецький і краєзнавчий журнал. – Снятин : ПрутПринт, 2000. – Ч. 11–12. – С. 84–90.
57. Кугутяк М. В. Галичина: сторінки історії : Нарис суспільно-політичного руху (XIX – 1939 р.) / Микола Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
58. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1 / Микола Кугутяк. – К. ; Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 536 с.
59. Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. / О. Кузьма. – Львів : Червона Калина, 1931. – 448 с.

60. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 / Микола Литвин. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Ін-т Центрально-Східної Європи, 1998. – 488 с.
61. Литвин М. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995. – 368 с.
62. Макарчук С. А. Українська Республіка галичан: Нариси про ЗУНР / С. Макарчук. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.
63. Монолатій І. Коломия в часи Західно-Української Народної Республіки / Іван Монолатій. – Коломия, 2000. – 80 с.
64. Монолатій І. С. “Тяжко впасти у кайдани, умирати в неволі – а ще гірше спати, спати і спати на волі” (до початків українсько-єврейського діалогу на Покутті у контексті становлення Західноукраїнської Народної Республіки) / Іван Монолатій // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Диво, 2000. – Вип. XII. – С. 50–59.
65. Монолатій І. Покуття у контексті боротьби галицьких українців за державну незалежність (1918–1919 рр.): соціальне та індивідуальне як модель пошуку національно-історичної свідомості / Іван Монолатій // Nad Wisłą i Dnieprem: Polska i Ukraina w przestrzeni europejskiej – przeszłość i teraźniejszość. – Toruń-Kijów, 2003. – S. 93–107. – (Seria: Stosunki Międzynarodowe i Globalny Rozwój, № 2).
66. Никифорок В. Карбівничі високого духу [Ярослав Окуневський, Теофіл Окуневський] / Володимир Никифорок // Ямгорів. Інформаційно-публіцистичний альманах. – Городенка: [б. в.], 1990. – С. 40–62.
67. Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад – грудень 1918 року) / О. Павлишин // Україна модерна. – Львів, 1999. – Ч. 2–3. – С. 132–139.
68. Тищик Б. Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр.: (До 75-річчя утворення і діяльності) / Б. Тищик, О. Вівчаренко. – Коломия: Вік, 1993. – 120 с.
69. Чубатий М. Державний лад на Західній Області Української Народної Республіки / М. Чубатий. – Львів, 1921. – С. 21–24.

В статье рассмотрены формы активизации национального движения на Покутье накануне распада Австро-Венгерской империи и начала украинской революции на западноукраинских землях. Автор характеризует формирования очагов украинской власти в крае в ходе ноябрьского срыва 1918 г., особенности законодательного обеспечения процесса формирования и деятельности местных органов власти и управления, правоохранительных органов, вооруженных сил, общественно-политические и национально-культурные процессы на Покутье.

Ключевые слова: Покутье, вече, уездные советы, жандармерия, вооруженные силы, судебная система, национально-культурные процессы.

The article discusses the form of intensification of the national movement in Pokuttya before the collapse of the Austro-Hungarian Empire and the beginning of the Ukrainian revolution in the west of Ukraine. The author described the formation of the branches of the Ukrainian authorities in the region during the November breakdown in 1918, the peculiarities of the legislative process of the formation and activity of local authorities and government, law enforcement agencies, armed forces, social-political and national-cultural processes in Pokuttya.

Key words: Pokuttya, council, district councils, gendarmerie, armed forces, judiciary, national-cultural processes.

УДК 94 (477) “1918”

ББК 63.3 (4 Укр) 6

Володимир Лободаєв

УЧАСТЬ ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА В СЕЛЯНСЬКОМУ ПОВСТАНЬКОМУ РУСІ (ТРАВЕНЬ – СЕРПЕНЬ 1918 р.)

Досліджено роль загонів Вільного козацтва в розгортанні селянського повстанського руху проти влади гетьмана П.Скоропадського та австро-німецької окупаційної адміністрації.

Ключові слова: вільне козацтво, селянство, повстанський рух, Звенигородсько-Таращанське повстання, Державна варта, окупаційна адміністрація.

Вивчаючи селянські рухи доби Української революції 1917–1920 рр., неможливо оминати історію Вільного козацтва – добровільних воєнізованих товариств, які ство-